

๒. อรหโตกาถิกเจตสิกเวทนาปัญหา ๖๐

พระราชชาติธัมมว่า "พระผู้เป็นเจ้าของนาคเสน พระผู้เป็นเจ้าของอมกล่าวว่ 'พระอรหันต์เสวยเวทนาเป็นไปในกายส่วนเดียว ไม่เสวยเวทนาเป็นไปในจิต' ดังนี้. จิตของพระอรหันต์อาศัยกายใดเป็นไป พระอรหันต์ไม่เป็นอิสระ ไม่เป็นเจ้าของ ไม่ยังอำนาจให้เป็นไปในกายนั้นได้หรือหนอแล?"

พระเถระเจ้าทูลว่า "ขอถวายพระพร."

ร. "พระผู้เป็นเจ้าของนาคเสน ข้อที่พระอรหันต์นั้นไม่เป็นอิสระ ไม่เป็นเจ้าของ ไม่เป็นผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในกายซึ่งเป็นไปตามจิตของตน ไม่สมควรแล้วแล, แม้นกอาศัยในรังใดก่อน นกนั้นย่อมอยู่เป็นอิสระ เป็นเจ้าของ เป็นผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในรังนั้น."

ธ. "ขอถวายพระพร ธรรมทั้งหลายสืบเหล่านี้ประจำกาย ย่อมเล่นไปตาม ย่อมครอบงำกายทุก ๆ ภพ, ธรรมสืบประการเหล่านี้: คือเย็น ร้อน ความอยากข้าว ความระหายน้ำ อุจจาระ ปัสสาวะ ความง่วงเหงาหาวนอน ความแก่ ความเจ็บ ความตาย.

ขอถวายพระพร ธรรมสืบประการเหล่านี้แลประจำกาย ย่อมเล่นไปตาม ย่อมครอบงำกายทุก ๆ ภพ พระอรหันต์ไม่เป็นอิสระ ไม่เป็นเจ้าของ ไม่เป็นผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในธรรมทั้งหลายสืบประการเหล่านี้."

ร. "พระผู้เป็นเจ้าของนาคเสน อำนาจหรือความเป็นใหญ่ไม่เป็นไปในกายของพระอรหันต์ด้วยเหตุไร? พระผู้เป็นเจ้าของจกล่าวเหตุในข้อนั้นแก่ข้าพเจ้าเถิด."

ธ. "สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดเหล่าหนึ่งซึ่งอาศัยแผ่นดิน สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นทั้งปวง อาศัยแผ่นดินเที่ยวไปอยู่ สำเร็จความเป็นอยู่, ขอถวายพระพร อาณาหรือความเป็นอิสระ ของสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น เป็นไปในแผ่นดินบ้างหรือ?"

ร. "หาไม่ พระผู้เป็นเจ้าของ."

ธ. "ขอถวายพระพร จิตของพระอรหันต์อาศัยกายเป็นไป, ก็แต่ว่าอาณาหรือความเป็นอิสระ ไม่เป็นไปในกาย ฉะนั้นนั้นเที่ยวแล."

ร. "พระผู้เป็นเจ้าของนาคเสน ปุถุชนเสวยเวทนาทั้งในกายทั้งในจิต เพราะเหตุไร?"

ธ. "ขอถวายพระพร ปุถุชนเสวยเวทนาทั้งในกายทั้งในจิตเพราะความที่จิตไม่ได้อบรมแล้ว. มหาบพิตร โคหิวแล้ว อันความอยากรบกวนแล้ว อันเจ้าของพืงล่ามไว้ ด้วยหญ้าน้อย ๆ หรือด้วยเครือเขาทูลพลไม่มีกำลัง, เมื่อใด โคนั้นกำเรียบแล้ว เมื่อนั้น โคนั้นย่อมหลีกไปกับด้วยหญ้าและเครือเขาที่ล่ามไว้แล้วนั้น ฉนใด; บรมบพิตรเวทนาเกิดขึ้นแล้ว ทำจิตของบุคคลผู้มีจิตไม่ได้อบรมแล้วให้กำเรียบได้, จิตกำเรียบแล้ว ย่อมคู้เข้าซึ่งกาย เหยียดออกซึ่งกายย่อมทำซึ่งความกลิ้งกลับ ฉนนั้นนั้นเที่ยวแล, ปุถุชน

นั่นมีจิตไม่ได้อบรมแล้ว ย่อมสะดุ้งย้อมร้อง ย่อมร้องยิ่ง นำมาซึ่งความเป็นผู้ฉลาดโดยแท้. เหตุนี้เป็นเหตุในข้อที่ปุถุชนต้องเสวยเวทนาทั้งในกายทั้งในจิตนี้."

ร. "พระอรหันต์ย่อมเสวยเวทนาส่วนเดียว แต่ในกาย ไม่เสวยเวทนาเป็นไปในจิต ด้วยเหตุใด เหตุนั้นเป็นอย่างไร."

ธ. "บรมบพิตร จิตของพระอรหันต์ อันพระอรหันต์ได้อบรมแล้ว ได้อบรมดีแล้ว ทรมานแล้ว ได้ทรมานดีแล้ว เชื้อฟุ้งแล้ว ทำตามคำ, พระอรหันต์นั้นเป็นผู้อันเวทนาเป็นทุกข์ถูกต้องแล้ว ย่อมถือมั่นว่าเป็นอนิจจัง ย่อมล้ามไว้ซึ่งจิตในเสาคือสมาธิ, จิตนั้นของพระอรหันต์นั้น อันพระอรหันต์นั้นล้ามไว้แล้ว ที่เสาคือสมาธิแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว ย่อมไม่กระสับกระส่าย เป็นจิตตั้งมั่นแล้ว ไม่ฟุ้งซ่านแล้ว, แต่ว่ากายของท่านย่อมคู้เข้า เหยียดออก กลิ้งเกลือก เพราะความแผ่ซ่านแห่งเวทनावิการ. นี่เป็นเหตุในข้อที่พระอรหันต์เสวยเวทนาที่เป็นไปในกายอย่างเดียว ไม่เสวยเวทนาที่เป็นไปในจิตนี้."

ร. "พระนาคเสน ผู้เจริญ เมื่อกายกระสับกระส่ายอยู่ จิตย่อมไม่กระสับกระส่ายด้วยเหตุใด เหตุที่ข้อนี้เป็นของอัศจรรย์ในโลก, พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าจงกล่าวเหตุในข้อนั้นแก่ข้าพเจ้าเถิด."

ธ. "บรมบพิตร เมื่อต้นไม้ใหญ่ ๆ ถึงพร้อมแล้วด้วยลำต้นกิ่งและใบ เมื่อประชุมพร้อมแห่งกำลังลม กิ่งย่อมไหว, แม้ลำต้นของต้นไม้ใหญ่นั้นย่อมไหวด้วยหรือ?"

ร. "หาไม่ พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า."

ธ. "บรมบพิตร พระอรหันต์อันเวทนาเป็นทุกข์ถูกต้องแล้วย่อมถือเอาให้เป็นอารมณ์ว่า เป็นอนิจจังมั่น เขาไปผูกมัดจิตไว้ในหลักคือสมาธิ, จิตนั้นของพระอรหันต์นั้น อันพระอรหันต์ผูกมัดไว้แล้วในหลักคือสมาธิแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว ย่อมไม่กระสับกระส่ายย่อมเป็นจิตตั้งมั่นแล้ว เป็นจิตไม่ฟุ้งซ่านแล้ว. กายของพระอรหันต์นั้นคู้เข้า เหยียดออก กลิ้งเกลือกไปมา เพราะความแผ่ซ่านแห่งเวทनावิการ, ส่วนจิตของพระอรหันต์นั้นไม่หวั่นไหว ไม่กระสับกระส่ายเหมือนลำต้นไม้ใหญ่ ฉะนั้น."

ร. "นำอัศจรรย์ละ พระผู้เป็นเจ้าของนาคเสน นำพิศวงละ พระผู้เป็นเจ้าของนาคเสน ความแสดงธรรมเป็นไปในกาลทั้งปวง เห็นปานฉะนี้อันข้าพเจ้าไม่เคยเห็นแล้ว."